

Нічыпарук В. (г. Брэст, БрДУ ім. А.С. Пушкіна)

### АНТРАПОНІМЫ: ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ (ПА РАМАНУ З. ДУДЗЮК «ВЕЛЯСІТЫ»)

Імя, на думку старажытнага чалавека, адыгрывала пажадальную ролю, прадвызначаючы яго жыццёвы шлях і пэўныя ўласцівасці характару. Адна з галоўных гераінь твора носіць імя *Радуня (Радасць)*, якое адпавядае знешняй і ўнутранай сутнасці прыгажуні, што падарыла князю Вяляславу радасць першага кахання, пайшла з ім у палон, ратавала словам і лекамі параненага Драгаміра. Празванне *Весяліна* таксама трапна акрэслівае характар дзяўчыны: «*Імя Аманавай сястры, пэўна, далі нездарма. Была яна сапраўды неўтаймаваная весялуха, увесь час ці нешта спявала, ці прытупвала, ці смяялася без дай прычыны, з сустрэчнымі віталася, нешта распытвала, а між тым, як зразумела Радуня, дзяўчына хвалілася Аманавай рабыняй*» [1, с. 103].

Імя *Гаразд* уяўляе сабой характарыстыку здольнага, спрытнага, кемлівага хлопца: «*Гаразда ратавала тое, што ён з маленства быў прывучаны да цяжкай сляянскай працы. У чатырнаццаць гадоў нароўні са сталымі мужчынамі спраўляўся на сенакосе і не дазваляў сабе адставачь*» [1, с. 74].

На старонках твораў З. Дудзюк многа паганскіх імёнаў. Імёны суадносяцца з жывёламі, птушкамі і раслінамі, назвы якіх сталі асновай гаваркіх імёнаў. Так, адна з гераінь рамана «Велясіты», прыгажуня, якая паланіла сэрца княжыча Волі, мае імя *Ліля*, утворанае ад назвы пясчотнай і прыгожай кветкі. Нездарма сябар Волі Муса гаворыць: «*Тут жанчыны цвітуць, як кветкі*» [3, с. 113]. У міфалогіі ліляя – сімвал шатлівасці і чысціні.

У аснове язычніцкага імені княгіні *Дубраўкі*, магчыма, ляжыць апелятыў *дубрава* са значэннем «*дубовы лес*». Дуб у славянскай міфалогіі – сімвал вечнага жыцця. Верхняя частка дуба сімвалізуе свет вечнасці, а карані адпавядаюць зоне захавання продкаў. Каля каранёў знаходзіцца ўваход у Трыдзвятае царства – царства смерці. Аднак у беларускай дыялектнай мове існуе слова *дуброўка* для назвы кветак і ягадных раслін: ажын, куманікі 'маліны

нескай', герані 'журавельніку', кураслепу дуброўнага, валяр'яна лекавага. У літаратурнай мове ёсць назва лекавай расліны *дуброўка* (яе віды: дуброўка прамастаячая, дуброўка серабрыстая, дуброўка гусіная лапка). Імя *Дубраўка* адпавядае надзвычайным здольнасцям жанчыны, якая тонка адчувае нябачны свет духаў і можа адкрываць будычыню ў прарочых снах. Страціўшы мужа-князя, *Дубраўка* самаахвярна кідаецца ў пахавальны агонь, каб суправаджаць Вакаміра ў царства памерлых.

Стваральная сутнасць іменавання праяўляецца ў традыцыі надання дзіцяці імені бога. Такое імя, на думку нашых продкаў, забяспечвала падтрымку, дапамогу боства і будучую шчаслівую долю. Так, князь *Вялеслаў* быў названы ў гонар *Вялеса. Волас-Велес* – славянскі язычнік бог багацця і жывёлагадоўлі, а таксама культ памерлых, продкаў. У цяжкія хвіліны жыцця Вялеслаў просіць падтрымкі і спрыяння ад магучага чараўніка Вялеса.

У час навалыніцы людзі звярталіся да *Перуна* з малітбай нікога не забіваць. А дзяўчаты прасілі дапамогі ва ўладкаванні асабістага жыцця ў *Лады-заступніцы*, апякункі шлюбав. «*Людзі расселіся, каму дзе спадабалася, і выпілі спярша за Светавіта, каб даў добры ўраджай, потым за Вялеса, каб наклапаціўся пра здароўе людзей і свойскай жывёлы, потым за Перуна, каб спрыяў на вайне і ў мірнай працы, пасля за Ладу, каб ўсё ішло ладам... Багоў было мноства, за ўсіх трэба было піць, інакш не мецьменш спрыяння ні ў чым*» [1, с.173].

А вось, напрыклад, брат Вяяслава *Драгамір* быў названы ў гонар свайго дзеда:

– *Значыць, імя маё Драгамір мне дадзена не толькі ў гонар дзеда, але і ў гонар племені драгавітаў?*

– Так.

– *Тады давай вып'ем за драгавітаў і вяясітаў, – прапанаваў Драгамір, – няхай будуць нязводныя гэтыя плямёны* [1, с. 173].

Можна сказаць, што славяне заўсёды памяталі сваіх продкаў. Імёны ў старажытным грамадстве былі паказчыкамі роднасці і сваяцтва. Згодна са звычайным суіменавання прадстаўнікі адной сям'і мелі імёны, якія ўтрымлівалі агульныя структуры кампанент. Так, каваль, які стаў князем вяясітаў, носіць імя *Радаслаў*, ягоны брат названы *Радамірам*, а дачка мае імя *Радуня*. Род – бог неба і дажджу. У. Трубачоў лічыць ст.-слав. \**родъ* «чисто славянским новшеством». Можна прывесці цэлы комплекс агульнаўсходнеславянскіх слоў, якія маюць корань «род»: *род, народ, радня, родзічы, Радзіма, нарадзіць, прырода, ураджай*, а таксама руск. *роdiца* 'крыніца', *роdiя* 'лілея'. Звязаны з каранем «род» і іншыя славянскія словы: *роdiа* 'маланка', *роdi~*, *роdi#* 'плод граната', *роdiство* 'падземны агонь, пекла', *роdiый, рьори* 'чырвоны', *рьоритиса, рьдть, рьданный* 'чырвоны'.

Вера ў стваральную прыроду называння знаходзіць адлюстраванне ў звычайна набываць новае імя пры пераходзе ў іншы ўзростава, сацыяльны статус, ва ўтвараюцца ў пераўтварэнні чалавека, які набывае новае прызванне. Сын князя *Вялеслаў* трапляе ў палон і праходзіць цяжкія выпрабаванні, каб вярнуць найдаражэйшую каштоўнасць – волю. Набываючы яе, юнак бярэ новае імя: «*Самая галоўная рэч на гэтым свеце – воля. Толькі з ёю ты належыш сам сабе, а без яе чалавек ператвараецца ў жывёлу, з якою можна зрабіць што заўгодна. Заві мяне проста Воля. Я – гэта Воля. Калі няма Волі, няма і мяне*» [1, с. 197].

У рамана адлюстраваны той час айчынай гісторыі, калі ў светапоглядзе чалавека сумяшчаліся элементы паганскай культуры продкаў з догматамі хрысціянскай веры, якая прынесла на нашы землі свой іменаслоў. Таму персанажы твора прыгадваюцца пад двума імёнамі: язычніцкім і хрысціянскім.

Так, імператрыца Ірына пры нараджэнні атрымала гаваркое імя *Багдазуль*: «...Напэўна, толькі я адна на свеце і помню, што некалі ў мяне было іншае дзівоснае імя – Багдазуль – кветка, дадзеная Богам. Над ім лёталі рознакаляровыя матылі і спявалі птушкі. Яно мела бязмежную прастору мрояў і надзей, дзе над белаю куртаю сінела неба і ззяла золатам сонца, а на зямлі ягоным адлюстраваннем цвілі жоўтыя цюльпаны і чырвоны мак...» [1, с. 23].

Як бачым, удалае спалучэнне ў рамане З. Дудзюк скрупулёзнага і праўдзівага адлюстравання рэальнага гістарычнага матэрыялу з рамантычным і міфалагічным асэнсаваннем гісторыі дасягаецца за кошт тонкага выкарыстання культурна-гістарычнага зместу антрапонімаў. Насычаныя сэнсавымі адценнямі імёны з'яўляюцца адным з найважнейшых сродкаў стварэння каларыту даўніны, спосабам характарыстыкі светаўспрымання нашых продкаў.

#### Літаратура

1. Дудзюк, З.І. Аднарог / Зінаіда Дудзюк. Мінск : Беларускі Дом друку, 2010. – 288 с.